

Land art jako prostředek poznávání přírody v mateřské škole

Monika Nevařilová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Nevařilová**

Osobní číslo: **H15908**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Land art jako prostředek poznávání přírody v mateřské škole**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše z oblasti výtvarné tvorby v mateřské škole.

Vymezení teoretických východisek zaměřených na využití přírodních materiálů ve výtvarné výchově v preprimárním vzdělávání.

Příprava metodiky aplikační části práce.

Vytvoření projektu a jeho ověření v mateřské škole.

Zpracování závěrů a doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HEJTMÁNKOVÁ, Tereza. Do krajiny za land-artem: praktické využití land-artu pro pedagogy a lektory environmentální výchovy. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory – SEVER, 2013, dotisk. ISBN 978-80-86838-45-8.

LEBLOVÁ, Eliška. Environmentální výchova v mateřské škole. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1149-5.

PEDEVILLA, Pia. Tvořit se dá ze všeho!: přírodní materiály : přes 200 nápadů na celý rok. Ostrava: Bookmedia, 2014. Topp (Bookmedia). ISBN 978-80-88036-10-4.

VONDROVÁ, Petra. Tvoříme z přírodních materiálů: land-art pro děti. Brno: Computer I.e. Computer I Press, 2006. Malá dětská dílna. ISBN 978-80-251-1183-0.

WRIGHT, Susan. Understanding creativity in early childhood: meaning-making and children's drawings. Los Angeles: SAGE, 2010, xi, 188. ISBN 978-18-478-7526-6.

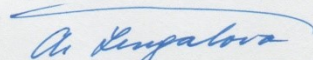
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Vašíková, PhD.**

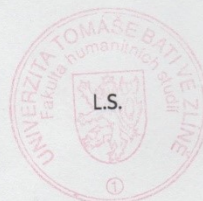
Ústav školní pedagogiky

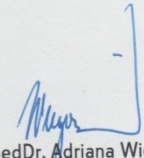
Datum zadání bakalářské práce: **11. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. října 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 19.12.2017

Hevarilová

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce má aplikační charakter. Zabývá se tématem land artu jako prostředku poznávání přírody v mateřské škole.

Teoretická část vymezuje pojmy land art a environmentální výchova v návaznosti na výtvarnou činnost v mateřské škole.

Praktická část obsahuje návrh projektu s aktivitami zaměřenými na využití land artu k poznávání přírody. Projekt byl ověřen ve vybrané mateřské škole a na základě toho evaluován. V závěru práce jsou zpracována doporučení pro praxi.

Klíčová slova: land art, environmentální výchova, výtvarná činnost

ABSTRACT

This bachelor thesis has an application character and deals with land art as a concept of recognizing means of nature in kinder garden.

Theoretical part of this thesis describes the meaning land art and environmental education as a follow-up to art activities in kinder garden.

Practical part consists of project proposal with activities focused on the use of land art as a tool for environmental education. This project was applied in selected kinder garden and evaluated on its basis. The recommendation for praxis are summed up in the final chapter of this thesis.

Keywords: land art, environmental education, art activities

Ráda bych poděkovala Mgr. Janě Vašíkové, PhD., za odborné vedení práce, cenné připomínky a užitečné rady, které mi poskytla při zpracování bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala mateřské škole, která mi dovolila realizovat projekt, a to hlavně za vstřícnou spolupráci.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 LAND ART V MATEŘSKÉ ŠKOLE	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU LAND ART	12
1.2 VZNIK LAND ARTU	13
1.3 OSOBNOSTI LAND ARTU	13
1.4 LAND ART A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA.....	16
1.5 VYUŽITÍ LAND ARTU V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	17
2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	18
2.1 VYMEZENÍ POJMU	18
2.2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	19
2.3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA PODLE RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	19
3 VÝTVARNÁ ČINNOST	22
3.1 VÝTVARNÁ ČINNOST V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	22
3.2 TVOŘIVOST	22
3.3 VÝTVARNÝ PROJEV U DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	23
3.3.1 Znaky dětského výtvarného projevu.....	24
3.4 VÝTVARNÉ TECHNIKY V DĚTSKÉ VÝTVARNÉ ČINNOSTI.....	25
3.5 VÝTVARNÉ PROSTŘEDKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	26
PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 PROJEKT PŘÍRODA KOLEM NÁS	28
4.1 MANDALY.....	30
4.2 ZVÍŘATA	33
4.3 VNÍMÁNÍ BAREV V PŘÍRODĚ.....	36
4.4 PORTRÉT.....	39
4.5 SPIRÁLY.....	42
4.6 VOLNÁ TVORBA	44
4.7 PTÁCI.....	47
4.8 SLUNCE.....	50
4.9 STÍN.....	52
5 EVALUACE PROJEKTU	55
5.1 VLASTNÍ EVALUACE	55
5.2 EVALUACE UČITELKOU MATEŘSKÉ ŠKOLY.....	56
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	58
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu velmi blízkého vztahu k přírodě. Již od dětství jsem v přírodě trávila spoustu času, snažila se poznávat všechny zajímavosti a tajemství, která nabízí. K tomu mi značně pomohlo vyrůstání na vesnici, kde jsem měla každodenní kontakt s přírodou. Postupem času jsem se do přírody uchylovala i z důvodu výtvarné tvorby, která mi poskytuje chvíle klidu a relaxace. Tato záliba mi vydržela dodnes, proto pro mě bylo téma poznávání přírody skrze land art jasnou volbou.

Dnešní děti tráví většinu svého volného času u počítače či jiné elektroniky. Kvůli tomu ztrácí velké množství dětí každodenní kontakt s přírodou a tráví v ní čím dál méně času. Proto máme my, jakožto současné i budoucí učitelky velkou možnost ukázat dětem krásy přírody a naučit děti, jak trávit volný čas na čerstvém vzduchu bez vymožeností současného světa. Děti bych chtěla naučit, že i v přírodě může být zábava. Pomocí času tráveného v přírodě bych dětem ráda ukázala, že výtvarná činnost nemusí být realizována jen pomocí barev, ale lze využít i přírodniny, které jsou vždy dostupné. Zároveň bych děti ráda naučila environmentální citlivosti.

Z tohoto důvodu je cílem bakalářské práce zpracovat teoretická východiska zaměřená na využití přírodních materiálů ve výtvarné činnosti v pre-primárním vzdělávání. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část bakalářské práce se zabývá vymezením pojmů z oblasti land artu, environmentální výchovy a výtvarné činnosti. Všechny tyto oblasti spolu úzce souvisí, a pokud hovoříme o land artu v mateřské škole, tak bychom neměli opomíjet ani jednu z těchto oblastí.

Cílem praktické části je vytvořit projekt k poznávání přírody skrze land art pro podmínky mateřské školy. Jedná se o projekt s prvky land artu, který dětem skrze výtvarné činnosti nabízí poznávání přírody nenásilnou formou. Jedním z cílů praktické části je také zpracovat vlastní evaluaci projektu. Na základě realizace projektu je vypracováno doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LAND ART V MATEŘSKÉ ŠKOLE

V této kapitole si nejprve představíme land art, který je pro spoustu lidí neznámým pojmem, a to jak pro lidi pohybující se mimo pedagogiku, tak i pro lidi pohybující se ve sféře pedagogické. Jednou z příčin je velké množství názvů označujících land art, což může vést k nedorozumění. V České republice se mimo pojem land art nejčastěji setkáme s pojmy jako je krajinné či zemní umění. V ostatních zemích to může být earth art, earthworks či environmental art. Z tohoto důvodu si v první podkapitole vymezíme tento pojem a následně si sdělíme něco o samotném vzniku a propojení s environmentální výchovou.

1.1 Vymezení pojmu land art

„Land-art (někdy též earth art nebo earthworks) je umělecký směr, který v nejširším smyslu zahrnuje umění a tvorbu přímo v krajině“. (Hejtmánková, 2013, s.10)

Land art spadá pod konceptuální umění; v tomto uměleckém směru se klade důraz na duševní stránku tvorby. Umělci z tohoto hnutí se velmi málo zaměřují na zhmotnění díla, ale jde jim především o představení jeho myšlenky. Jejich umělecká díla se dochovávají hlavně na fotografiích a často je potřeba, aby se sami diváci zapojili do tvorby (Geržová, Hrubaničová, 1998 in Krupová, Rochovská, 2016).

Podle Morganové (2009) bychom mohli zařadit land art do akčního umění. Toto zařazení vychází z předpokladu, že v land artu nalezneme ve většině případů akční prvek. *„Akční umění je souhrnný pojem pro různé formy intermediálního umění, ve kterém se klade důraz na živé předvádění děje a přímý kontakt s divákem včetně možnosti jeho bezprostřední spolupráce.“* (Geržová, Hrubaničová, 1998 in Krupová, Rochovská, 2016)

Land artisté využívají při své tvorbě nepřeberné množství přírodních materiálů, jako jsou hlína, větve, kameny, listy apod. Není ovšem výjimkou, že umělci zařazují do tvorby i materiály, jako je látka (Vondrová, 2006). *„Land-artistům jde však především o prožitek toho, co právě vytvářejí.“* (Vondrová, 2006, s. 5)

Podle Jana Baleky (1997) je land art směr, který své představy ztvárňuje s pomocí přírody, mění ji, vrací ji k základním hodnotám života.

Land-artisté mají za cíl svým uměním sloučit člověka s přírodou, a tím ovlivnit jeho jednání vůči krajině. Umělci cestují po krajině, kde různě přesunují přírodní materiály, a tím tvoří svá díla (Geržová, Hrubaničová 1998 in Krupová, Rochovská 2016).

1.2 Vznik land artu

V 60. letech 20. století již mnoho umělců nechtělo tvořit v ateliéru, a tak se vytvořilo místo pro vznik land artu. Za místo vzniku tohoto hnutí je označována Dwan Gallery v New Yorku, kde koncem 60. let uspořádal Robert Smithson vernisáž svých fotografií, které zachycovaly jeho land artová díla. Dwan Gallery patřila Virginii Dwanové, která land art velmi silně podporovala. Díky její finanční podpoře tak mohla vzniknout spousta uměleckých děl tohoto hnutí. V tomto období se snažili umělci používat netradiční materiály a umisťovat svá díla na netradiční místa. Oproti jiným uměleckým směrům z tohoto období se v land artu upřednostňovalo tvoření v přírodních podmínkách s využitím přírodních materiálů. Tento směr se rozvíjel hlavně v době, kdy se rozvíjel zájem o ekologii (Dempsey, 2002).

1.3 Osobnosti land artu

V této podkapitole zmiňujeme umělce, jejichž jména jsou neodmyslitelně spjata s tímto uměleckým směrem. Vybrala jsem umělce, kteří výrazně přispěli ke vzniku land artu jako hnutí; v zahraničí i v Čechách. Umělce provozující land art označujeme jako land artisty.

Robert Smithson

Robert Smithson (*1938- †1973) patřil mezi hlavní představitele tohoto směru. Jak jsme uvedli výše, snažil se umění dostat ven z galerií. Mezi jeho nejznámější díla patří Spirálové molo (1970), které vzniklo na Velkém solném jezeře v Utahu. Dílo na tomto místě mohlo vzniknout jen díky pronájmu, který Smithson uzavřel na dvacet let. (Dempsey, 2002). Jeho díla působila megalomanským dojmem a pro obdiv celého díla je nutný pohled z výšky. To naznačuje už samotné použití necelých 7 000 tun materiálu. Na všechna díla land artu působí neustále přírodní živly, což vede ke změně jejich vzhledu. Je proto obdivuhodné, že na Smithsonově díle by člověk nepoznal, že na něj už skoro 50 let tyto živly působí. Potřeba pozorování uměleckých děl z výšky se mu stala osudným 20. července 1973, kdy nepřežil pád helikoptéry, z níž si prohlížel své dílo.

Obrázek 1 Spirálové molo ¹

Andy Goldsworthy

Andy Goldsworthy (*1956) patří do mladší generace umělců, kteří se stále řadili k Land artu, historických výstav na konci 60. let se ale nezúčastňoval. Preferuje místa, na kterých žijí a pracují lidé; jako Penpont ve Skotsku, které je pro něj domovem už delší dobu² (Lailach, 2007). Mezi jedno z jeho nejznámějších děl patří Penpont Cairn, jehož stavba započala koncem roku 1999 a skončila začátkem roku 2000. Tato stavba je tedy zajímavá tím, že vznikla na pomezí dvou století³ (Goldsworthy, 2004).

Obrázek 2 Penpont Cairn⁴

¹ Dostupné z: <http://ladridibellezza.blogspot.cz/2011/12/spiral-jetty.html>

² Originální text: He belongs to younger generation of the artist still characterized as belonging to the Land art movement, but who did not participate in the historic exhibitions at the end of the 1960s. He prefers locations where people live and work; places like Penpont in Scotland, which has been his home for a long time now.

³ Stone has been delivered to Penpont, including one six-ton block which will be during in for the base- to be placed in 1999 and build upon in 2000.

⁴ Dostupné z: <http://www.geograph.org.uk/photo/3101812>

Ivan Kafka

Ivan Kafka (*1952) patří mezi představitele Land artu v Čechách. „Po ukončení vojenské služby, kterou strávil jako meteorolog, se odebral do přírody, aby tam pomocí pruhovaného meteorologického rukávu vytvářel hravé instalace, a tak zásahem tohoto cizorodého prvku na okamžik proměňoval krajinu.” (Morganová, 2009, s. 68-69) Kafkova díla mají přesné linie a řád. V díle Lesní koberec pro náhodného houbaře můžeme vidět, že autor dodržuje přesné linie geometrických tvarů. Tato preciznost přetrvává ve všech jeho dílech.

Obrázek 3 Lesní koberec pro náhodného houbaře⁵

Christo

Christo (*1935) patří mezi umělce, kteří do krajiny přinesli cizí prvky. Christo je známý hlavně díky jeho vřelému vztahu k plastové fólii, kterou používá například k přehrazení hlubokých údolí (Černá, 2005). Christo velmi dlouhou dobu tvořil se svojí partnerkou Jeanne-Claude (*1935- †2009). Tato umělecká dvojice byla známá díky tomu, že nepřijímali finanční příspěvky na svou tvorbu. Peníze získávali pomocí prodeje skic svých návrhů. Výsledné dílo nemohlo být prodáno a je přístupno komukoliv. (Dempsey, 2002)

⁵ Dostupné z: <http://www.artlist.cz/dila/1878/>

Obrázek 4 Závěs v údolí⁶

1.4 Land art a environmentální výchova

Land artisté často neuvažovali nad dopadem svého jednání na krajinu. Spousta umělců používala ke své tvorbě velké množství těžké techniky, která má nemalý dopad na přírodu (devastace přírodních zdrojů). Při tvorbě land artových děl by mělo být využíváno přírody v nejbližším okolí, a důležitá je také potřeba vnímat proměnlivost díla, která je způsobena působením přírodních vlivů. Člověk by měl být při tvorbě trpělivý, protože tyto aspekty nemůže ovlivnit a dílo nebude nikdy stejné. Land art navíc poskytuje možnost tvorby z přírodních materiálů, takže je tvorba finančně nenáročná a není potřeba využívat materiálů, které jsou vyráběny v rozvojových zemích. Tím autorka nechce říct, že by se z rozvojových zemí vozila hlína či jiné materiály. Jedná se spíše o materiály, které se využívají při tradiční výtvarné tvorbě, jako jsou například barvy. Poslední znak spojitosti land artu a environmentální výchovy je zážitek, který při tvorbě a následném sledování působení živlů nastává (Hejtmánková, 2013). Nejdůležitějším aspektem je pobyt v přírodě, který v lidech probouzí city a obdiv k přírodě a přináší jim poznatky o přírodě.

Pomocí land artu rozvíjíme environmentální senzitivitu, což znamená citlivost k přírodě. Při pobytu v přírodě a zapojením se do land artových aktivit člověk rozvíjí svou environmentální senzitivitu. Podle výzkumů je zřejmé, že environmentální senzitivita ovlivňuje emocionální spřízněnost s přírodou. Radost z tvorby v přírodě, která mezi lidmi probíhá, přispívá k lepšímu vztahu k ochraně životního prostředí a podporuje pozitivní environmentální přístupy (Hejtmánková, 2013). *„Land art je dobrou metodou pro originální a motivační smyslový prožitek z přírody, pro vytváření vztahu k přírodě a konkrétnímu místu, jakož i pro poznávání přírody. V programech environmentální výchovy,*

⁶ Dostupné z: <http://testpressing.org/2015/10/the-library-1-christo/>

kteřé bývají podle třífázového modelu (evokace, uvědomění, reflexe), můžeme land art využít v různých fázích učebního procesu.” (Hejtmánková, 2013, s. 37)

1.5 Využití land artu v mateřské škole

Zaměříme-li se na publikace pracující s pojmem land art v mateřské škole, tak zjistíme, že nalezneme velmi málo zdrojů, jak s land artem pracovat u dětí předškolního věku. Ve většině publikací se jedná spíše o metodiku, která má s land artem jen velmi málo společného. Publikace se zaměřují na práci s přírodním materiálem, ale ten využívají jen v malé míře. V těchto publikacích se většinou využívá práce s tradičními výtvarnými materiály, které jsou doplněny často jen o jeden přírodní prvek (listí, žaludy, kaštiny apod.). Kniha *Tvořit se dá ze všeho: přírodní materiály* (Pedevilla, 2014) pracuje velmi dobře s využitím přírodních materiálů v předškolním věku, ale opět se jedná o metodiku a tvorba je určena k vykonávání činností převážně ve školní třídě. Publikace nemá přímé zaměření na land art, ale ze všech publikací je land artu nejbliže.

2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Pojem environmentální výchova existuje již od druhé třetiny minulého století. I přesto je stále pro spoustu lidí neznámým výrazem, a to hlavně pro lidi, kteří se nepohybují v pedagogické sféře. V literatuře se často setkáváme s pojmem ekologická výchova, která předcházela pojmu environmentální výchova. Tyto pojmy se v dnešní době mnohdy používají jako synonyma. Z tohoto důvodu je důležité vymezit si oba z těchto pojmů. V dalších podkapitolách se tedy zaměříme na vymezení pojmů, environmentální výchovu v mateřské škole a propojení environmentální výchovy s rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

2.1 Vymezení pojmu

Pojem environmentální výchova se v posledních 40 letech neustále mění. Počátky oboru můžeme najít v pojmech, které se zaměřují na studium přírody nebo její ochranu. Na začátku 70. let můžeme považovat environmentální výchovu za obor, který měl jasně vymezené definice (Disinger, 2005 in Činčera, 2013).

„Environmentální výchova má za úkol budovat v lidech pozitivní vztah k přírodě, schopnost estetického prožitku v souvislosti s přírodou, zabývá se poznáváním vztahů v přírodě a vlivem člověka na ni.“ (Leblová, 2016, s. 15)

„Ekologická výchova v nejširším slova smyslu je veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je především: zvyšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjet tvořivost, citlivost.“ (Máchal a kol., 2001, s. 15) V knize od Jančaříkové (2010) je použita totožná definice, která v jejím případě označuje environmentální výchovu.

Environmentální a ekologická výchova mají víceméně totožné cíle a obsah, jediná změna nastává při metodickém porozumění přírodních jevů a účelné interpretaci (Horká, 2005).

Průcha, Walterová a Mareš (2013, s. 70) definují v pedagogickém slovníku environmentální výchovu jako *„součást současného všeobecného vzdělávání, zaměřená na ochranu a tvorbu životního prostředí. Širší pojetí než přírodovědně založená ekologická výchova. Zahrnuje také sociální, hodnotové a estetické zaměření výchovy k aktivní účasti na tvorbě zdravého životního prostředí.“*

2.2 Environmentální výchova v mateřské škole

Podle Leblové (2016) má environmentální výchova v mateřské škole přinést dětem možnost osobního kontaktu s přírodou, možnost vnímat ji všemi smysly. Děti v mateřské škole se s přírodou setkávají většinou na školní zahradě či na vycházce v blízkém okolí mateřské školy. V jiném případě může být využito přírody v širším okolí, jako vycházky do lesa či na pole. Všechny mateřské školy nemají tuto možnost. Pokud se mateřská škola nachází v centru města, tak je pro ni těžší zařazovat vycházky do přírody. Z toho vyplývá, že děti nemají vždy možnost setkat se s přírodou mimo školní zahradu. V prostředí mateřské školy se za ekologické chování dá označit i využití odpadového materiálu či přírodnin, které mohou děti nalézt na vycházce a přemístit si je na školní zahradu, kde je pak mohou využívat k výtvarným účelům.

2.3 Environmentální výchova podle rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání

V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) není dohledatelné přesné vymezení environmentální výchovy. V prostředí mateřské školy se environmentální výchova protíná všemi oblastmi z RVP.

Dítě a jeho tělo

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti biologické je stimulovat a podporovat růst a neurosvalový vývoj dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost i pohybovou a zdravotní kulturu, podporovat rozvoj jeho pohybových i manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je ke zdravým životním návykům a postojům.“ (RVP PV, 2018, s. 15)

Podle Leblové (2016) se může vše výše uvedeno uskutečnit venku na čerstvém vzduchu, kde děti vnímají přírodu a přizpůsobují se teplotním změnám. Děti navíc mohou používat všechen přírodní materiál.

Dítě a jeho psychika

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebnahlížení,

jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení.” (RVP PV, 2018, s. 17)

Podle Leblové (2016) se v oblasti dítě a jeho tělo můžeme zaměřit na popis zážitků, pocitů či domněnek. Při land artových aktivitách se děti musí ve skupině domluvit na postupu a vzhledu jejich výsledného díla. Při používání přírodních materiálů navíc musí sdělovat své hypotézy o původu přírodnin a jejich získávání, což vede k rozšíření slovní zásoby.

Dítě a ten druhý

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.” (RVP PV, 2018, s. 23)

Při tvorbě ve skupině, která při land artu nastává, se neustále uskutečňují interakce, jak mezi dětmi navzájem, tak mezi dětmi a učitelem. Tím pádem se neustále prohlubují vztahy ve skupině (Leblová, 2016).

Dítě a společnost

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v oblasti sociálně-kulturní je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot, do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.” (RVP PV, 2015, s. 25)

Podle Leblové (2016) se tato oblast ve velké míře týká spolupráce, mezilidských vztahů a možností dozvědět se o trvale udržitelném rozvoji. K poznání cizích kultur nám zde mohou sloužit různé knihy, které obsahují informace o přírodě v jiných zemích či různé atlasy a encyklopedie.

Dítě a svět

„Záměrem vzdělávacího úsilí učitele v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.” (RVP PV, 2018, s. 27)

Tato oblast je pro land art v mateřské škole nejdůležitější. Dítě se pomocí land artu dozvídá o přírodě, a jaký na ni může mít vliv. Dítě si dále utváří pozitivní vztah k přírodě a svému okolí (Leblová, 2016).

3 VÝTVARNÁ ČINNOST

Výtvarná výchova je pojem používaný na základních a středních školách. V mateřské škole hovoříme spíše o výtvarné činnosti. Do těchto činností můžeme zařadit i land art. V následujících podkapitolách se zaměříme na výtvarné činnosti, které se v mateřské škole vyskytují, jaké mají techniky, prostředky a co představuje dětský výtvarný projev.

3.1 Výtvarná činnost v mateřské škole

„Výtvarná výchova se uskutečňuje pomocí výtvarné činnosti. Výtvarné činnosti jsou tedy součástí jejího obsahu i jejím prostředkem. Činnosti, které jsme si v situacích všeobecného vzdělávání zvykli označovat jako výtvarné činnosti, jsou vlastně činnosti s výtvarnými prostředky.” (Hazuková, 2011, s. 33)

Výtvarné činnosti patří k činnostem estetickým, z toho vyplývá, že u dětí předškolního věku slouží výtvarná činnost především k rozvoji estetického vnímání a schopnosti vyjádřit představu o světě, který nás obklopuje (Bezděková a kol., 2016).

Podle Hazukové (2005) se může výtvarná činnost uskutečnit pomocí tří základních výtvarných činností. Tyto činnosti nazývá:

- **Výtvarné vnímání**

Jedná se o nedílnou součást výtvarné tvorby. Výtvarné vnímání je „vnitřní činnost“, při které nedochází k přeměně vnímaného předmětu. Přináší nám pouze poznatky o daném předmětu.

- **Výtvarná imaginace**

Pojmem výtvarná imaginace chápeme jako „vnitřní činnost“, která již předmět přetváří. Tato přeměna, ale doposud nepřináší hmotný výsledek.

- **Výtvarná tvorba**

Jedná se o „vnější činnost“, kdy již dochází k přeměně předmětu. Tato přeměna má již hmotný výsledek, který může mít lineární, plošnou či prostorovou podobu.

3.2 Tvořivost

Při výtvarné činnosti hraje důležitou roli tvořivost, která je důležitá pro budoucí prosazení se v životě. Pomocí tvořivosti jsme schopni vytvářet nové a neobvyklé způsoby řešení. Tvořivost nalezneme u každého z nás, ale v jiné míře. Z tohoto důvodu ji můžeme

trénovat speciálně zaměřenými úkoly, které mají pro děti předškolního věku obrovský význam, protože se teprve formuje jejich osobnost (Fichnová, Szobiová, 2007).

Pojem tvořivost není přesně vymezen, najde se ale několik možných odpovědí, které tento problém objasňují. Podle Fichnové, Szobiové (2007) se jedná o schopnost produkovat ojedinělý způsob řešení. Tvořivostí dle dosavadních informací disponuje každý jedinec. Rozdíl nalezneme pouze v dosažených úrovních. Pomocí nejrůznějších aktivit můžeme u dětí předškolního věku tvořivost rozvíjet. V tomto období je rozvoj tvořivosti velmi důležitý, protože se pomocí různých aktivit rozvíjí osobnost dítěte.

Podle Hazukové (2014) můžeme tvořivost definovat jako nelibost s určitou situací a potřebu tuto situaci nějakým způsobem změnit. Vyznačuje se originalitou nebo touhou experimentovat.

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2013, s. 318) je tvořivost definována jako *„duševní schopnost vycházející z poznávacích i motivačních procesů, v níž ovšem hrají důležitou roli též inspirace, fantazie, intuice.“*

V mateřské škole se velmi často vyskytuje tvořivost ve spojitosti s hrou, a to zejména hrou volnou či senzomotorickou. Pokud se zaměříme na tvořivost mimo hru, je možno tvořivost rozdělit do tří skupin, kdy mluvíme o tvořivosti expresivní, produktivní a invenční. Tvořivost je proces, kdy vznikají nové myšlenky a přinášejí nám do života určitý produkt, který je vysoce kvalitní⁷ (Sternberg, Lubart, 1995 in Wright, 2010).

3.3 Výtvarný projev u dítěte předškolního věku

Dítě se v každém věku ve výtvarné činnosti vyjadřuje svým vlastním způsobem. V dětském výtvarném projevu hraje velkou roli věk a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Existuje několik kritérií, které ovlivňují výtvarný projev dítěte. Při výtvarném projevu dětí se uplatňují vývojová stádia, která by měla udávat, kdy se má dítě dostat do další fáze.

Tato stádia jsou velmi individuální a měla by sloužit jen jako orientační pomůcka pro učitele. Již v počátcích dětského výtvarného projevu můžeme sledovat dětskou individualitu, ale i snahu napodobovat druhé. Je to způsobeno tím, že dítě tvorbu používá k vlastnímu uspokojení, ale zároveň se chce nápodobou zavděčit – v prostředí mateřské

⁷ Originální text: Creativity is the process of generating ideas that are novel and bringing into existence a product that is appropriate and of the high quality.

školy především učiteli. Dítě má v předškolním věku jiné vnímání světa než dospělí a v jeho projevu se tato skutečnost projevuje. Dospělý by dítěti neměl vnučovat svůj pohled na svět, pouze by měl dítě vést k dalšímu rozvoji (Stadlerová, 2011). Význam dětského výtvarného projevu nalezneme hlavně v tom, jak dítě do tvorby vnáší svůj vnitřní a vnější obraz světa. Pro učitele zde nalezneme význam hlavně z hlediska diagnostiky, kdy můžeme sledovat vývoj, růst či psychické procesy (Uždil, 2002).

3.3.1 Znaky dětského výtvarného projevu

Hazuková a Šamšula (2005) uvedli, že dětský výtvarný projev se v mnoha ohledech liší od výtvarného projevu dospělých. Dříve byly tyto rozdílnosti považovány za chyby a byly nežádoucí. Pedagogové se je snažili odstranit. V dalších letech vědci dospěli k názoru, že se nejedná o chyby, ale o odraz dosažených vývojových úrovní.

Dělení znaků podle Hazukové a Šamšuly (2005):

Naivní realismus: V této fázi využívá dítě prostých a úsporných tahů při kresbě a malbě, kdy se nesnaží o dokonalé vyjádření skutečnosti. Dalším typickým znakem pro naivní realismus je zobrazování podle dítěte nejdůležitějších rysů. Tento jev můžeme sledovat například při smíšeném profilu, kde dítě kreslí postavu či budovu zepředu a ze strany.

Intelektuální realismus: Projevuje se vyjádřením detailů, kdy dítě kreslí věci, které jsou pro něj zrovna podstatné. Jedná se například o klíčku u okna. Dále zde nastává deformace, kdy dítě může kreslit obrázek větší, než je papír, což vede k tomu, že dítě zbytek dokreslí na okraj papíru. Posledním z příkladů je transparence, což znamená, že dítě kreslí i věci, které nejdou normálně vidět (například jídlo v žaludku postavy).

Zosobňující dynamismus: Zde nalezneme ožívování neživých předmětů. Dále přisuzování lidských vlastností věcem. V neposlední řadě se sem řadí antropomorfismus, kdy dítě ztvárňuje například zvíře s lidskou podobou.

Vliv fyziologických faktorů: Zde je patrný hlavně grafoidismus, který přímo souvisí s budoucím psaním. Má především dvě formy, kdy se zaměřujeme na sklon (ten určuje, kam bude směřovat písmo) a na zakulacování úhlů.

Zobrazovací automatismus: Nemá pouze jeden určitý projev, ale více; prvním z nich je kresba detailů ve větším množství, než bývá obvyklé (kresba více prstů na ruce apod.). Dalším je opakování, kdy dítě kreslí stále dokola to samé; často také stejného či hodně

podobného vzhledu. Posledním je prosazování nacvičeného obrazu, kdy děti zobrazují věci, které k sobě logicky nepatří.

3.4 Výtvarné techniky v dětské výtvarné činnosti

Pokud chceme, aby měly výtvarné techniky vzdělávací kontext, musíme ho úmyslně zařadit. To je možné jen za předpokladu, že je využito dostatečné množství technik a umíme s nimi pracovat. Výtvarné techniky mají velkou spojitost s výtvarnými prostředky, což jsou hlavně prostředky realizační. K technikám se vážou také materiály a nástroje, které jsme použili. Nelze vyjmenovat všechny výtvarné techniky, jedná se pouze o přehled (Hazuková, 2011).

Od linie k ploše

Kresba: Nástrojem kresby je linie. Při kresbě může být využito více barev, ale může se jednat i o kresbu jednobarevnou (Hazuková, 2011). Dítě se při kresbě učí dodržovat velikost papíru. Postupně dochází i ke správnému umístění na papír, kdy dítě ví, co má být nahoře a dole (Stadlerová, 2011).

Malba: Nástrojem malby jsou skvrny. K malbě se většinou využívá barev ředitelných vodou. V prostředí mateřské školy není výjimkou použití suchých pastelů či fixů, ty se využívají hlavně na vybarvování (Hazuková, 2011).

Z plochy do prostoru

Plošná tvorba: Můžeme sem zařadit například asambláž; jedná se o trojrozměrné dílo, kde se využívá použití téměř jakéhokoliv materiálu.

Frotování povrchu: Jedná se o techniku, kdy se přenáší struktura určitého předmětu (list, látka apod.) na papír.

V této kategorii nalezneme spoustu dalších technik, které jsou založeny převážně na zásahu do vrstev a narušení jejich jednodlosti.

(Hazuková, 2011)

Trojrozměrné vyjádření

Plastický přístup: Technika je založena na utváření předmětů z hmoty. Využívá se k tomu převážně keramická hlína či plastelína.

Konstruktivní přístup: Tento přístup se uplatňuje při sestavování prostorových útvarů. Tato technika může být využita prostřednictvím land artu, kdy se využívá prostorové tvorby.

(Hazuková, 2011)

3.5 Výtvarné prostředky v mateřské škole

Výtvarné prostředky jsou veškeré nástroje, které při výtvarné činnosti používáme. Jak jsme již výše uvedli, mají velkou spjitost s výtvarnými technikami. Nemůžeme přesně určit, co do výtvarných prostředků řadíme. V širším slova smyslu mezi ně můžeme zařadit vše, co patří do našeho hmotného okolí. Dělení výtvarných prostředků podle Hazukové (2011):

- Vyjadřovací prostředky – prvky výtvarné výchovy (kontrast, dynamičnost, symetrie apod.) a vztahy mezi nimi
- Realizační prostředky – materiály (papír, textil, dřevo, listí apod.) a schopnost používat je, nástroje (štětec, tužka apod.), způsob provedení činnosti (malba, kresba, konstruování)
- Odborné výtvarné pojmy (bod, linie, skvrna, hmota apod.)
- Funkce výtvarných prvků a pracovních postupů při výtvarné činnosti

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT PŘÍRODA KOLEM NÁS

Praktická část bakalářské práce se bude zabývat aplikací land artu jakožto prostředku k poznávání přírody při výtvarné činnosti v mateřské škole. Cílem je navrhnout projekt na podporu rozvoje poznání přírody v mateřské škole pomocí land artu a jeho následná realizace a evaluace. Pro realizaci jsem si zvolila mateřskou školu ve Zlínském kraji. Jedná se o menší mateřskou školu nedaleko Zlína. Výběr mateřské školy byl náhodný.

Cíle projektu

Hlavním cílem tohoto projektu je rozvíjet poznání přírody a jejích změn skrze land art u dětí předškolního věku.

Sekundárním cílem je seznámit děti s netradiční výtvarnou technikou.

Zdůvodnění potřeby projektu

Land art je v prostředí mateřských škol často neznámým pojmem. Spousta učitelů v mateřské škole sice využívá tvorbu z přírodních materiálů, ale dál tuto činnost neprohlubují k poznání přírody. Pomocí tohoto projektu bych učitelům v mateřských školách ráda přiblížila možnosti, které land art nabízí a přinesla jim inspiraci k výtvarným činnostem, které prohlubují poznání přírody. Tento projekt dále realizuji z důvodu vytvoření kladného vztahu k přírodě pomocí výtvarné činnosti u dětí předškolního věku. Pomocí tohoto projektu mohou děti sledovat změny, které v přírodě nastávají a naučit se pracovat s materiálem, který je obklopuje.

Místo realizace

Projekt byl realizován v mateřské škole ve Zlínském kraji. Jednalo o menší mateřskou školu na vesnici. Tvorba probíhala na školní zahradě a ve třídě. Třidu jsem k realizaci volila pouze z důvodu nevhodného počasí, kdy probíhala tvorba, která se následně přenesla na školní zahradu.

Subjekty projektu

Projekt jsem realizovala ve třídě, ve které se nachází celkový počet 28 dětí ve věku od 2 do 6 let. Projekt jsem následně realizovala s dětmi ve věku 4-6 let o celkovém počtu 11 dětí. Před začátkem projektu jsem prostřednictvím ředitele mateřské školy informovala rodiče o projektu a požádala je o souhlas se zveřejněním fotografií jejich dětí.

Časové parametry

Projekt byl realizován v průběhu 9 týdnů. Prvních 5 týdnů projekt probíhal v rámci dopoledního pobytu na školní zahradě, následující 4 týdny projekt probíhal prostřednictvím výtvarného kroužku realizovaného mateřskou školou.

Motivace k výtvarným činnostem

Pro motivaci ke všem výtvarným činnostem byla zvolena postavička panáčka, který byl vyroben z přírodních materiálů. Před zahájením celého projektu jsem děti s postavičkou seznámila a navrhla jsem, že by se mohla jmenovat „Land artista”. Pomocí tohoto panáčka jsem následně dětem vysvětlila, že existují lidé, kteří v přírodě tvoří, často za použití přírodních materiálů jako jsou větve, listy nebo například kůra. A že těmto lidem říkáme land artisté. Panáček byl využíván po celou dobu projektu.

Obrázek 5 Panáček Land artista

4.1 Mandaly

Tabulka 1 Průběh projektu 1. týden

Cíle	Rozvíjet povědomí o přírodních materiálech. Podporovat spolupráci ve skupině. Rozvíjet výtvarné vyjádření skrze přírodní materiály.
Kompetence	Dítě má povědomí o přírodninách. Dítě umí spolupracovat ve skupině. Dítě dokáže výtvarně vyjádřit své myšlenky pomocí přírodních materiálů.
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	skupinové vyučování
Metody	rozhovor, popis, předvádění a pozorování
Prostředky a pomůcky	listí, větve listnatých i jehličnatých stromů, kameny, šišky, žaludy, kaštany, kůra, mech, seno

Motivace:

S dětmi jsem se seznámila a následně jim představila postavičku panáčka land artisty, při čemž jsem děti nechala popsat materiály, které má panáček na sobě. V návaznosti na odpovědi dětí jsem tyto přírodní materiály jednotlivě ukazovala a pokud to bylo možné, tak jsem jim ukazovala tyto materiály i ve více barvách (listí, kameny) či druzích (větve listnatých a jehličnatých stromů). Na stole jsem měla dále připraveny i jiné přírodní materiály, které jsem děti nechala pojmenovat. Děti si mohly materiály ohmatat, a pokud chtěly, mohly si k nim i přivonět.

Průběh:

Do mateřské školy jsem se dostavila kolem 9:30. Ředitele mateřské školy jsem předem pomocí e-mailu informovala o aktivitě, kterou budu s dětmi vykonávat. Při mém příchodu děti zrovna svačily, v mezičase jsem venku připravila místa u stolů, kde jsme začínali tvorbu. Než jsem vše připravila, tak se děti oblékly a pomalu přicházely na školní zahradu. Ředitel vybral děti ve věku 4-6 let, které činnost vykonávaly.

Po začáteční motivaci jsem dětem ukázala mnou vyrobené mandaly⁸, které jim sloužily jako inspirace. V land artu jsou mandaly velmi oblíbené a často využívané. Dětem jsem musela nejprve objasnit, jaký mají mít mandaly tvar. Za pomoci mandal, které jsem vytvořila, mi děti předškolního věku byly schopny sdělit, že se jedná o kruh. Následně jsem si děti rozdělila do 3 skupin. Měla jsem připravené zelené, žluté a červené listí a náhodně ho rozdala dětem. Na každý stůl jsem umístila jeden z těchto listů a děti musely najít stůl, kde se list jejich barvy nacházel. Poté začaly děti ve skupině tvořit a domlouvat se na vzhledu. Na výběr měly dostatečné množství listů, větví, šišek, kamenů, kaštanů, žaludů apod. Na konci aktivity si děti navzájem ve skupinách ukázaly své mandaly.

Dětem jsem následně dala za úkol, ať během týdne sledují, jestli se nějakým způsobem mandaly změní. Bylo pravděpodobné, že vlivem počasí ke změnám dojde.

Práce dětí:

Dětem se líbily mandaly, které jsem jim donesla na ukázkou, a proto byly dostatečně motivovány k tvorbě svých vlastních. Většina dětí se v rámci skupiny aktivně zapojovala, bohužel to neplatilo v případě jedné dívky. Dívka se ve skupině ani jednou nepokusila zapojit a za celou dobu ani jednou nepromluvila. Příkladala jsem to tomu, že mě dívka neznala a styděla se, což se mi později ukázalo jako správná hypotéza. Některým dětem dělalo problém dodržet tvar kruhu, ale většinou bylo některé z dětí schopno tvar upravit.

Reflexe:

Z prvního dne jsem měla poměrně dobrý pocit, věci se mi dařilo připravit dle mých představ a byla jsem přesvědčená o tom, že vše půjde, jak má. Po příchodu do mateřské školy jsem nejprve omylem ulomila panáčkově hlavu, kterou jsem musela provizorně přilepit a následně jsem dveřmi na chodbě mateřské školy zbourala nástěnku. Tyto dvě situace mě dostatečně znervóznily a myslím, že to bylo vidět i na mém vystupování a

⁸ Mandaly jsou kruhově uspořádané objekty. Podle Carla Gustava Junga by se mělo jednat o obrazy z nevědomí.

projevu. V tomto případě mi velmi pomohl přístup ředitele a asistentky, kteří byli velmi vstřícní. Průběh aktivity bych zhodnotila kladně.

Obrázek 6 Mandala 1. skupiny

Obrázek 7 Mandala 2. Skupiny

Obrázek 8 Mandala 3. skupiny

4.2 Zvířata

Tabulka 2 Průběh projektu 2. týden

Cíle	<p>Seznámit děti s použitým přírodním materiálem.</p> <p>Rozvíjet u dětí fantazii a představivost.</p> <p>Seznámit děti s možnostmi využití přírodních materiálů.</p>
Kompetence	<p>Dítě dokáže popsat přírodniny, které použilo.</p> <p>Dítě dokáže zapojit fantazii a představivost.</p>
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	individuální vyučování
Metody	rozhovor, vysvětlování, popis
Prostředky a pomůcky	listí, větve listnatých i jehličnatých stromů, kameny, šišky, žaludy, kaštiny, kůra, mech, šípky

Motivace:

Děti jsem se ptala, jaké znají zvířata a jak tato zvířata vypadají. Poté jsem dětem řekla: „Děti, jak by podle vás tato zvířata vypadala, kdyby byla jako Land artista z listí, kamení nebo větví?“ Děti začaly popisovat, jak by zvířata mohla vypadat. Dětem jsem tedy nabídla, ať si vyberou přírodniny a zkusí nějaké zvíře vytvořit. Navíc jsme se zaměřili na strukturu přírodnin.

Do mateřské školy jsem se opět dostavila na 9:30, kdy jsem stejně jako minule ředitele informovala o zamýšlené činnosti. Na děti jsem počkala u výtvorů z předchozího týdne, které se za tu dobu proměnily. Děti se shromáždily na školní zahradě a ředitel vyzval děti, které se minule účastnily, ať se mnou jdou opět tvořit.

Děti jsem přivítala společně s panáčkem Land artistou a zopakovala jsem s nimi, co jsme minule dělali. Děti jsem se doptávala na materiál, který používaly minule. Jaké měl barvy a jak vypadal. Posléze jsme se přesunuli k mandalám a podívali jsme se, co se s nimi stalo. Kvůli silnému větru chyběla spousta věcí. Děti jsem se ptala proč mandaly nevypadají stejně jako minule. Proč některé věci na stole zůstaly a jiné ne. Společně děti dospěly k výsledkům, že foukal vítr a odnesl přírodniny pryč. Když jsem se ptala, proč tedy některé věci zůstaly a jiné ne, tak jsem děti nasměrovala k tomu, že některé jsou lehčí a některé těžší. Děti odpověděly, že těžší materiály vítr neodnese.

Po zhodnocení minulého týdne jsme začali s další činností, která zahrnovala tvorbu zvířat. Dětem jsem k tvorbě nabídla stejný materiál jako týden předchozí. Tento týden jsem kladla větší důraz na vnímání struktury a tvaru přírodnin. Hodně dětí si na tvoření vybíralo kůru stromů. Toho jsem využila a vysvětlila dětem, že strom má kůru kvůli ochraně před škůdci a nepříznivému počasí. Poté jsme se zaměřili na strukturu kůry, která je u mladého stromu hladká a stářím praská a získává svoji typickou strukturu. Z kůry jsme přešli na větve jehličnatých stromů, kdy jsme s dětmi sledovali tvar jehlic, kolik jehlic roste pospolu a řekli jsme si, že se jedná o přeměněné listy. Když jsme došli ke všem odpovědím, tak jsme se pustili do tvorby zvířat z přírodnin. Dětem jsem nedala žádnou předlohu, snažila jsem se, aby do tvorby zapojili svou fantazii a představivost. Děti skládaly převážně zvířata jako pes, kočka, žirafa či sova. Doptávala jsem se, co za zvíře děti poskládaly, kde zvířata žijí nebo jak se jmenují mláďata. Své výtvary si děti opět navzájem ukázaly a představily.

Děti měly i tento týden za úkol sledovat, co se s výtvary stane a proč se to stalo.

Práce dětí:

Děti byly velmi bystré a snaživé. Když jsem vzala některou z přírodnin do ruky, tak děti začaly vykřikovat, o co se jedná. Tento týden se zapojily všechny děti i s dívkou, která se minule aktivity účastnit nechtěla. Tentokrát byla i více sdílná a trochu se mnou i mluvila, což považuji za úspěch. Při otázce, kde zvířata žijí, většinou děti odpovídaly, že kočka a pes žijí na zahradě nebo v domě, žirafa žije v zoo a jeden z chlapců mi sdělil, že žirafa žije v Africe. Sova podle většiny dětí žije v lese. Děti byly vůči sobě milé a své výtvary hodnotily velmi kladně.

Reflexe:

Děti aktivita zaujala. Dětem jsem přiblížila texturu a tvar přírodnin. K lepšímu porovnání kůry jsem použila kůru na mladém stromu, který se nachází na školní zahradě a kůru má hladkou. Děti se aktivně zapojovaly a snažily se určit, co za zvíře vyráběly ostatní děti, popřípadě mi sdělovaly, kde zvířata žijí.

Obrázek 9 Jelen

Obrázek 10 Pes

4.3 Vnímání barev v přírodě

Tabulka 3 Průběh projektu 3. týden

Cíle	Seznámit děti s barvami v přírodě. Vysvětlit dětem, proč listí mění barvu.
Kompetence	Dítě ví, že jeden typ přírodniny nemusí mít stejnou barvu. Dítě ví, že listí mění barvu.
<u>Pedagogická strategie:</u> Organizační forma	skupinové vyučování
Metody	rozhovor, vysvětlování, popis, demonstrace
Prostředky a pomůcky	listí, kameny

Motivace:

Stejně jako při předchozích aktivitách jsem zvolila k motivaci panáčka Land artistu, který na sobě měl dvě barvy listí. V návaznosti na tuto skutečnost jsem se dětí doptávala, zda může mít listí i jinou barvu.

Průběh:

Činnost jsem s dětmi i třetí týden zahájila ve stejný čas, a to po svačině, kdy děti měly čas na pobyt na školním hřišti. S dětmi jsme se nejdříve šli podívat na výtvary z minulého týdne a zjistili jsme, že ani jeden z nich nezůstal na svém místě. Pomocí otázek jsme s dětmi přišli na odpověď, že vše odnesl vítr, protože během týdne hodně foukalo. Na stole jsem měla již připravené barevné listí, které jsem dětem ukázala až poté, co jsem se je snažila správně namotivovat. Jednalo se o listí v barvách zelené, žluté, oranžové a hnědé. Vedle listí jsem si připravila i kameny, které byly seřazeny od černých až po bílé. Dětem jsem pokládala otázky, zda jsou listy ze stejného stromu a proč si myslí, že jsem tyto materiály poskládala zrovna takhle. U kamení bylo pro děti snadnější pochopit, že se jedná o kameny, které jsou seřazeny od nejtmavšího po nejsvětější. U listí jsem musela dětem vysvětlit, že nejprve na stromě vyrostou pupeny a z něj list. Zelenou barvu, kterou má list na začátku, způsobuje barvivo, které reaguje na sluneční paprsky. Zároveň list obsahuje barvu žlutou a oranžovou, ale v létě tyto barvy nevidíme. Koncem léta zeleného barviva i slunečních paprsků ubývá, a tak můžeme konečně vidět i barvu žlutou a oranžovou. Strom tuto barevnou přeměnu provádí, dokud se listy nachází ještě na stromě. Když listy opadají, tak začnou hnědnout, protože už nedostávají živiny ze stromu. Díky tomuto jsme se dostali k poslední barvě listí, kterou jsem měla přichystanou. Barva kamenů záleží na jejich původu; tato barva zůstává stále stejná a nemění se. K tvorbě jsme použili kameny, které se nachází na školní zahradě. Listy a kameny, které jsem měla na stole, jsem schovala a děti rozdělila do skupin pomocí listí a kamenů. Jedna skupina tvořila pouze z listí a druhá pouze z kamenů. Děti jsem nechala, aby si vybraly místo, kde budou tvořit a donesly si listy či kameny barev, které jsme si ukazovali. Děti měly za úkol vytvořit nějaký geometrický útvar, který bude sestaven tak, aby byly listy seřazeny podle změny barvy, kterou jsem dětem vysvětlila, popřípadě u kamenů podle odstínu, jak na sebe tyto barvy navazují. Děti tvořily převážně tvary jako kruh, ovál či trojúhelník.

Práce dětí:

Děti rychle pochopily, že barva listů se postupně mění. U kamenů bylo pro děti složitější pochopit, že barva se nemění a je stále stejná, ale pomocí diskuze jsme si tento problém zvládli vysvětlit. Děti ve skupině skvěle spolupracovaly. Na školní zahradě foukal silný vítr, a tak dětem ve skupině, která tvořila z listí, vítr odnášel listy stále pryč. Děti tento problém vyřešily tak, že listy zatížily kamením. Děti si pamatovaly, jak jsem měla

původně poskládané barvy já a podle toho také hodně tvořily, což odrazilo se to na jejich výsledné tvorbě.

Reflexe:

Na dnešní den jsem se těšila, protože jsem byla zvědavá, jak děti zvládnou pochopit vztah mezi barvami listů. K mému překvapení to zvládly mnohem lépe, než jsem čekala. Problémem bylo, že jsem při aktivitě nezohlednila velký nápor větru a pro děti bylo složitější aktivitu splnit. Líbilo se mi, že děti pohotově problém překonaly a využily k tomu kamení, které používala druhá skupina. V tomhle ohledu jsem viděla, že děti si z předchozích týdnů něco zapamatovaly a využívaly přírodních materiálů, které měly na dosah. Skupina, která tvořila z kamení, byla podstatně rychlejší než skupina s listím, protože děti z této skupiny tvořily raději malé útvary a musela jsem je tedy namotivovat k vytvoření dalších geometrických tvarů.

Obrázek 11 Barevný přechod z kamení

Obrázek 12 Barevný přechod z listí

4.4 Portrét

Tabulka 4 Průběh projektu 4. týden

Cíle	Prohlubovat vizuální formu vnímání. Rozvíjet vědomosti o přírodninách.
Kompetence	Dítě umí zrealizovat vjem pomocí přírodnin. Dítě dokáže popsat přírodniny, které zná.
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	individuální vyučování
Metody	rozhovor, vysvětlování, popis
Prostředky a pomůcky	listí, kameny, šišky, kůra, mech, větve jehličnatých i listnatých stromů, žaludy, kaštiny, šípky

Motivace:

Dětem jsem ukázala panáčka Land artistu a zaměřili jsme se na jeho obličej. „Děti, jak by se vám líbilo, kdybychom si také zkusili udělat váš obličej z přírodnin jako má Land artista?“. Děti souhlasily, protože se jim panáček velmi líbil. Děti si mohly vybrat materiál, který je v okolí mateřské školy, popřípadě materiál, který jsem dětem nasbírala.

Průběh:

Do mateřské školy jsem se opět dostavila po dopolední svačině dětí. V dnešní skupině bylo deset dětí a panovala velmi příjemná atmosféra. Jako činnost jsem zvolila aktivitu, která je v prostředí mateřské školy poměrně častá. Jedná se o tvorbu portrétu pomocí přírodních materiálů. Často není činnost využita k poznávání přírody, ale pouze k samotné výtvarné činnosti. Touto aktivitou jsem tedy chtěla dětem zprostředkovat poznávání přírody skrze tradiční výtvarnou činnost. S dětmi jsme opět zhodnotili vliv počasí na výtvary z minulého týdne, kdy odletělo pouze některé listí, jinak zůstalo vše na svém místě. Děti si již pamatovaly, že kamení je příliš těžké, aby ho odnesl vítr. Následně jsem s dětmi zopakovala veškeré zjištěné informace o přírodninách, které jsme používali minulý týden, jednalo se tedy o listí, kameny a jejich různou barvu. Po zopakování všech informací jsme se pustili do tvorby portrétu, kdy si děti nevolily kamaráda, ale byly rozděleny do dvojic pomocí různých druhů přírodnin, tedy dvě děti měly kaštiny, dvě žaludy atd. Chtěla jsem tím docílit toho, že děti si nebudou záměrně vybírat svého kamaráda, se kterým jsou ve dvojici na každou jinou aktivitu. Děti si pak mohly vybrat z různých materiálů, které byly na školní zahradě nebo si vybrat z materiálů, které jsem jim poskytla já, protože se na školní zahradě nenachází (kůra, šípky apod.). Během tvorby jsem se děti ptala, jaké přírodniny použily, proč je použily, co si o ní pamatují (kde roste, na čem roste, proč je kůra popraskaná nebo hladká, proč jsou listy žluté apod.). Pokud bylo dětem něco nejasné, tak jsem se jim snažila problém osvětlit. Když děti tvorbu dokončily, tak jsme společně všechny portréty zhodnotili a děti mohly hádat, o koho se jedná. Následně vždy dítě, které portrét dělalo, řeklo, o koho se jedná a proč zvolilo zrovna tyto materiály.

Práce dětí:

Děti aktivita bavila i přes počáteční nechuť dětí, že si nemohou vybrat kamaráda, kterého chtějí. Při samotné tvorbě na to děti ovšem rychle zapomněly. Děti velmi namotivovalo, že si mohly nasbírat přírodniny na školní zahradě a v tomto ohledu měly

velkou svobodu, což se jim líbilo. Všechny děti používaly převážně stejné materiály jako ostatní děti. Děti velmi bavilo následné hádání, či portrét vidí.

Reflexe:

Na začátku aktivity jsem byla nervózní, protože se jedná o velmi klasickou aktivitu, ale chtěla jsem ji oproti normálnímu průběhu povznést k lepšímu poznávání přírodních materiálů. I přes tyto počáteční obavy měla aktivita u dětí velký úspěch. Jako klad aktivity bych vyzdvihla hlavně možnost vidět, jak jsou děti schopné pomocí přírodnin vyjádřit části obličeje.

Obrázek 13 Portrét 1

Obrázek 14 Portrét 2

4.5 Spirály

Tabulka 5 Průběh projektu 5. týden

Cíle	Vysvětlit význam vody pro živé organismy. Seznámit děti s dílem Roberta Smithsona.
Kompetence	Dítě ví, proč je voda důležitá. Dítě umí tvořit na motivy jiného díla.
<u>Pedagogická strategie:</u> Organizační forma	individuální vyučování
Metody	popis, vysvětlování, demonstrace
Prostředky a pomůcky	listí, kameny, šišky, kůra, mech, větve jehličnatých i listnatých stromů, žaludy, kaštiny

Motivace:

Dětem jsem ukázala obrázek Spirálového mola od Roberta Smithsona, který toto dílo vytvořil na jezeře. Dětem jsem řekla, že Robert Smithson byl taky takový Land artista jako náš panáček, a aby ve vodě šla jeho spirála vidět, tak musel použít spoustu hlíny. My sice nemáme vodu, ale můžeme si aspoň představit, že ji máme a také udělat spirálu.

Průběh:

Na děti jsem čekala na školní zahradě. Před začátkem aktivity jsme s dětmi shlédli stav jejich portrétů z minulého týdne. Povídali jsme si o změnách, které nastaly, co si pamatují a co se jim na tvorbě nejvíce líbilo. Následně jsem dětem ukázala obrázek Spirálového mola od Roberta Smithsona a řekla jim, že tento umělec vytvořil spirálu na vodě. S dětmi jsme si povídali o významu vody pro živé organismy. Ptala jsem se dětí, co se stane, když nebudeme mít vodu. Toto jsme si demonstrovali na utržené rostlině, kterou jsme nechali chvíli bez vody. Rostlina začala uvadat a dětem šlo lépe vysvětlit, co se stane, když je cokoliv živé bez přísunu vody. Dětem jsem vysvětlila, že z tohoto důvodu je pro nás voda velmi důležitá a měli bychom se pokusit vodou neplýtvat a neznečišťovat ji, aby

bylo vody dostatek pro všechny. Dále jsem dětem zmínila možnost využívání dešťové vody při zalévání rostlin. Tímto jsem chtěla dětem vysvětlit, že dešťovou vodu mohou shromažďovat a později využít, když je nedostatek srážek. Nemusí tedy plynout čistou vodou z vodovodu. Zmínila jsem i důležitost pitného režimu, aby tato diskuze u dětí nevyvolala pocit, že nesmí pít, aby šetřily vodu. V návaznosti na pitný režim jsem dětem zmínila, že existují i země, kde mají nedostatek čisté a pitné vody (například v Africe).

Robert Smithson tvorbou na jezeře způsobil, že se voda použitým materiálem zbarvuje do růžova. S dětmi jsme tedy přemýšleli, kde uděláme spirály my, abychom neznečišťovali vodu. Odpověď jsme našli na školní zahradě, kde děti zahájily svoji tvorbu na prostoru určeném pro hraní. Děti tvořily samostatně a každý mohl využít nepřeberného množství přírodnin ze školní zahrady.

Práce dětí:

Spousta dětí využívala při tvorbě materiály, které používaly již při předchozí tvorbě. Jednalo se tedy o materiály, které se působením přírodních živlů přenesly na různá místa školní zahrady. Děti velmi rychle pochopily, že je pro nás voda důležitou součástí a k životu ji potřebujeme, ale může se stát, že lidským působením nemusí být vody dostatek pro všechny.

Reflexe:

Děti tvorba spirál zaujala. Některé děti místo spirály tvořily spíše kruh a musela jsem je nasměrovat k vytvoření spirály. K tomu jsem využila povídání o vodě, kdy jsem dětem řekla, že musí vytvořit cestu, kudy by mohla voda téct, protože některé děti měly přírodniny naskládány opravdu velmi hustě na sobě. Většina dětí se tedy snažila tuto cestu vytvořit a tím se jim podařilo docílit spirály.

Obrázek 15 Spirála 1

Obrázek 16 Spirála 2

4.6 Volná tvorba

Tabulka 6 Průběh projektu 6. týden

Cíle	Podporovat výtvarné vyjádření pomocí přírodních materiálů. Rozvíjet fantazii a tvořivost u dětí.
Kompetence	Dítě umí pomocí přírodních materiálů

	vyjádřit své představy. Dítě dokáže využít fantazie při tvorbě.
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	individuální vyučování
Metody	popis, rozhovor
Prostředky a pomůcky	listí, kameny, šišky, kůra, mech, větve jehličnatých i listnatých stromů, žaludy, kaštany

Motivace:

Za použití panáčka Land artisty jsem dětem sehrála krátký příběh. „Děti, víte, co mi řekl Land artista? Dnes nechce tvořit jen tak něco obyčejného, ale něco, co si sám vymyslel. Chtěl, abyste to také zkusili a vytvořili, cokoliv chcete.“ Děti představa, že budou moci dělat cokoliv, nadchla.

Průběh:

Dnešní činnost již probíhala v rámci výtvarného kroužku, který navštěvují děti, které se zapojovaly i do předchozí tvorby. Po motivaci jsem děti nechala popisovat přírodniny a ptala jsem se, co o nich již vědí, brala jsem to jako formu opakování z minulých týdnů. Děti byly velmi bystré a dobře si všechno pamatovaly. Dnes jsem děti tedy nechala tvořit, co se jim líbilo a zkusila tak využít jejich fantazie a představivosti při tvorbě. Děti si mohly opět vybrat materiály, které se nacházely na školní zahradě nebo využít materiálů, které jsem donesla, protože se v prostředí mateřské školy nenacházejí (kůra, šišky apod.). Děti již věděly, že se mají k přírodě chovat s respektem a využívat materiálů, které naleznou například na zemi. Snažila jsem se, aby děti neotrhávaly listy stromů, ale sbíraly listy, které ze stromu spadly, případně se nesnažily ze stromů oloupat kůru. Každý týden jsem se s dětmi snažila docílit toho, aby nedevastovaly přírodu. Navázali jsme i na téma vody, kdy ráno pršelo, a při sledování změn na díle z minulého týdne jsme zjistili, že se šišky při namočení zavírají. Tento jev jsem dětem demonstrovala namočením šišky do vody, kde děti viděly, že se šiška ve vodě opravdu zavírá.

Práce dětí:

Děti byly rády, že mohou tvořit, cokoliv je napadne. U dívek se nejčastěji objevoval motiv princezny, u chlapců byla tvorba velmi rozmanitá. Děti mi samy popisovaly, proč je kůra stromů popraskaná a listy mají různé barvy. Šlo poznat, že děti si z tvorby něco odnáší a celkově je obohacuje – co se týče znalostí přírody. U dětí jsem zaznamenala, že se chovají vůči přírodě i dostatečně ohleduplně.

Reflexe:

Myslím si, že tvorba tohoto projektu má smysl, děti začínají mít velmi pozitivní vztah k přírodě a všem živým organismům, které v ní nalezneme. Děti mají skvělou znalost všech použitých přírodnin, což přisuzuji právě častému opakování již zjištěných informací. Při tvorbě děti využívaly známých námětů, které jsou často využívány i při tradiční výtvarné činnosti. Dle mého názoru je úžasné, že děti umí ztvárnit své představy i jinak než barvami a pastelkami a jsou schopné uvažovat nad tím proč použít určitý přírodní materiál na konkrétní část tvorby.

Obrázek 17 Princezna

Obrázek 18 Mrak

4.7 Ptáci

Tabulka 7 Průběh projektu 7. týden

Cíle	Rozvíjet znalost o životě ptáků. Podporovat vyjádření představ pomocí přírodnin.
Kompetence	Dítě ví, kde žijí ptáci. Dítě umí vyjádřit své představy a zapojit fantazii.
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	skupinové vyučování
Metody	rozhovor, popis, instruktáž
Prostředky a pomůcky	listí, kameny, seno, větve listnatých stromů, ovoce, přírodní provázek

Motivace:

Panáček Land artista nedávno viděl ptáka, který si stavěl hnízdo, ale nemůže si vzpomenout kde. U dětí jsem se snažila zjistit jejich představy o vzhledu hnízda a kde se hnízda většinou nachází.

Průběh:

Kvůli špatnému počasí jsme s dětmi zůstali na tvoření ve školní třídě. Nejprve jsme si povídali o ptácích, k čemuž jsem dětem donesla ukázat ptačí pera. „Děti, víte, proč ptákům vypadává peří?“ Tuto otázku jsem dětem položila při ukázce peří. Děti neznaly odpověď, a tak jsem se snažila dětem objasnit význam peří u ptáků. Vysvětlila jsem dětem, že peří je již staré a ptákům naroste nové na místě, kde dříve bylo právě to staré. Dětem jsem položila další otázku. „Děti, myslíte si, že ptákům vypadá všechno peří a poté až naroste nové?“ Děti mi většinou odpovídaly, že ano. Popsala jsem dětem, že pták se přepeřuje postupně, jinak by mu byla zima, a tak je tento proces dlouhodobý. Pták, jako všichni jiní živočichové musí mít nějaké obydlí – tím jsem navázala na motivaci. Děti mi hned odpovídaly, že bydlí v hnízdě. S dětmi jsem zahájila tvorbu hnízda, a aby hnízdo nebylo tak prázdné, tak jsme s dětmi vytvořili ptáka. Děti mi sdělovaly, že ptáci mají hnízda na stromě. Dětem jsem vysvětlila, že to tak nemusí být vždy, ale že si můžeme vytvořit i stromy, když chtějí, aby náš pták měl hnízdo na stromě. Děti se rozdělily do 3 skupin, kdy každá tvořila část výsledné tvorby. Jedna skupina tvořila hnízdo, druhá stromy a třetí ptáka. Dětem jsem do tvorby nezasahovala, pouze jim pomáhala k upevnění výtvorů, protože jsme měli v plánu přenést tyto věci ven. K upevnění jsme použili přírodní provaz. Děti k tvorbě využily hlavně seno a větve. Po vytvoření hnízda, ptáka a stromů jsme vše přenesli na školní zahradu. Po naaranžování jsme se dále bavili o ptácích a o kladení vajec. Následně jsme pozorovali další zvířata, která jsme na školní zahradě mohli zahlédnout.

Práce dětí:

Jedné dívce se dnes do tvorby příliš nechtělo. Před zahájením na všechno reagovala negativně a já si myslela, že dívka se do tvorby ani nezapojí. Všechny děti se rozdělily do skupin a dívka se do jedné z nich připojila. Ve skupině se rázem osmělila a velmi aktivně se do tvorby zapojovala. Převzala dokonce i iniciativu a pomáhala mi se zpevněním hnízda. Při venkovním sledování zvířat mi děti sdělovaly i zvířata, která viděly například

doma na zahradě či v lese. Diskuze probíhala dlouhou dobu, protože děti byly zvědavé a bavilo je dozvídat se nové informace.

Reflexe:

Dílo se nepodařilo dle mých představ, ale hlavní pro mě bylo, že se tvorba líbila dětem, a že se aktivně zapojovaly. Téma ptáků mi sloužilo víceméně jen k navození tématu o zvířatech, kdy jsem se nějakým způsobem potřebovala odpoutat od neživých věcí. Téma bylo vhodné i kvůli nevhodnému počasí, kdy jsme museli zůstat ve školní třídě, ale dílo následně nebylo problém přenést ven.

Obrázek 19 Pták v hnízdě

Obrázek 20 Tvorba hnízda

4.8 Slunce

Tabulka 8 Průběh projektu 8. týden

Cíle	Rozvíjet znalosti o Slunci. Podporovat představivost dětí.
Kompetence	Dítě získá nové poznatky o významu Slunce. Dítě dokáže vyjádřit své představy o vzhledu Slunce.
<u>Pedagogická strategie:</u>	
Organizační forma	skupinové vyučování
Metody	popis, diskuze, demonstrace
Prostředky a pomůcky	kameny, větve listnatých stromů

Motivace:

Panáček Land artista byl unavený, bez energie a byla mu zima. Potřeboval totiž Slunce. „Děti, víte, proč by Land artista potreboval Slunce?“

Průběh:

S dětmi jsme se přesunuli na školní hřiště, kde se děti rozdělily na dvě skupiny. Rozdělení bylo náhodné. Děti jsem se poté ptala, jak podle nich vypadá Slunce. Děti mi sdělovaly své představy. Děti jsem se dále ptala: „Jak je Slunce velké?; Kdy můžeme Slunce vidět?; Potřebujeme Slunce?; Co nám Slunce přináší?“. Děti znázorňovaly velikost Slunce pomocí rukou, tedy velikost Slunce odpovídala maximálnímu rozpětí dětských rukou. Dětem jsem vysvětlila, že Slunce je velká hvězda, díky které je na Zemi teplo, světlo, energie a potřebujeme ho k životu. Slunce má ovšem spoustu dalších významů, ale pro děti v mateřské škole by byly některé poznatky příliš složité. Z tohoto důvodu jsem vybrala poznatky, které budou pro děti lehčí na pochopení. Po zodpovězení všech otázek jsme s dětmi přešli na tvorbu. Děti k tvorbě používaly kameny a větve, které byly na školní zahradě volně dostupné ve velkém množství. Pomocí kamenů vytvořily děti kruh a pomocí

větví dotvořily děti slunci paprsky. Když děti s tvorbou skončily, tak jsem jim ukázala fotografii Slunce, aby se mohly podívat, jak Slunce skutečně vypadá. Na konci této aktivity jsme se šli přesvědčit, jestli na našem hnízdě proběhla nějaká změna.

Práce dětí:

Děti mi sdělovaly své představy o Slunci. Dětské představy se v zásadě nelišily. Děti byly pro činnost zaujaty, protože pro ně bylo téma zajímavé. Venku sice svítilo slunce, ale nebylo příliš teplo; to vedlo k tomu, že se děti snažily rychle vytvořit obraz, aby se mohly přesunout zpět do školní třídy.

Reflexe:

Toto téma bylo dle mého názoru dobře zvoleno, protože Slunce má pro přírodu a pro lidi důležitý význam. Pro děti bylo povídání o Slunci velmi zajímavé, protože zjistily, že díky Slunci je na Zemi teplo. Z tohoto výstupu jsem měla velmi dobrý pocit, protože se vyvedl dle mých očekávání.

Obrázek 21 Slunce

4.9 Stín

Tabulka 9 Průběh projektu 9. týden

Cíle	Objasnit vznik stínu. Rozvíjet jemnou motoriku a koordinaci ruky a oka.
Kompetence	Dítě ví, proč vzniká stín. Dítě dokáže pracovat s provázkem.
<u>Pedagogická strategie:</u> Organizační forma	 individuální vyučování
Metody	popis, rozhovor, předvádění
Prostředky a pomůcky	větve listnatých a jehličnatých stromů, přírodní provaz, listí, květiny

Motivace:

Činností jsme navázali na aktivitu z minulého týdne, kdy jsme se bavili o Slunci. Děti jsem se zeptala: „Jak by to vypadalo na Zemi, kdybychom zakryli Slunce?“

Průběh:

S dětmi jsme zopakovali informace o Slunci, které se dozvěděly minulý týden. Dětem jsem spoustu věcí musela zopakovat a znovu objasnit. Díky tomuto tématu jsme se dostali k tomu, jak vzniká stín. Venku sice svítilo slunce, ale počasí nebylo příliš vhodné na tvorbu venku. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zůstat ve školní třídě, kde jsme vytvořili námi nazvané “stínítka”. Jednalo se o různé tvary (čtverec, trojúhelník apod.) vyrobené z větví, vyplněné přírodním provázkem a dozdobené přírodninami. Použitím přírodnin vznikla na stínítku vyplněná místa, přes která neprocházelo slunce, a tím vznikl na zemi stín. Po vytvoření jsme je přenesli ven a sledovali, jak skrze ně svítí slunce. Do školní třídy jsem dětem donesla přírodniny určené na tvorbu. Děti měly za úkol z větví vytvořit konstrukci, kterou následně ozdobily dle svých představ. K tvorbě konstrukce děti využívaly přírodní provaz, kterým musely větve omotat, aby byla konstrukce pevná.

Konstrukce byly většinou geometrické tvary jako obdélník či trojúhelník. Děti vyplnily své výtvary provazem, aby mohly následně do výtvaru zařadit přírodniny, díky kterým uvidí stín. Děti mohly při tvorbě používat listí, větve jehličnatých i listnatých stromů, kůru či květiny. Na všech materiálech jsme si zopakovali informace, které jsme zjistili za celou dobu projektu, protože se jednalo o poslední týden. Po dokončení tvorby jsme přenesli výtvary na školní zahradu a sledovali jsme, jaký stín vytváří přírodniny.

Práce dětí:

Dětí bylo dnes málo, což vedlo k tomu, že děti byly velmi klidné a soustředěné. Některé děti potřebovaly drobnou pomoc při práci s provazem. Této pomoci se ochotně ujaly děti, kterým tato činnost šla lépe. Činnost byla pro děti neobvyklá, a tím i více zajímavá. Děti pochopily, že když dáme slunci do cesty překážku, vznikne stín.

Reflexe:

Zvolení individuálního vyučování jako pedagogické strategie bylo správné. Pokud by bylo ve třídě více dětí, tak by bylo vhodnější skupinové vyučování, protože by nebyl dostatek času věnovat se všem dětem. Náročnost aktivity byla adekvátní vzhledem k věku dětí. Občas byla nutná asistence z mé strany, ale jednalo se pouze o drobnou výpomoc, kdy jsem se snažila, aby si děti pomáhaly navzájem.

Obrázek 22 Stínítko 1

Obrázek 23 Stínítko 2

5 EVALUACE PROJEKTU

Evaluace projektu je zpracována mnou a učitelkou mateřské školy. Vlastní evaluace je zpracována v souvislém textu a následně v tabulce pro lepší přehlednost.

5.1 Vlastní evaluace

Projekt byl realizován na podzim a na jaře. Během projektu byla zvolena zimní pauza z důvodu velkého mrazu, kdy nebylo vhodné s dětmi chodit na školní zahradu. Obě tyto roční období byly vhodně zvoleny kvůli dostupnosti přírodnin, které byly využívány k tvorbě.

Výhodou je, že lze projekt díky nulovým finančním nákladům realizovat v každé mateřské škole. Další výhodou je, že se děti naučí pracovat i s jiným materiálem, než jsou pastelky či barvy. Realizace projektu má i svá omezení, a to nedostupnost některých přírodnin v závislosti na ročním období.

Většiny cílů bylo dosaženo, a to skoro u všech dětí v mateřské škole. U některých z dětí nebylo dosaženo všech cílů, a to z důvodu realizace projektu jednou týdně, kdy ne všechny děti byly přítomny v mateřské škole. O dosažení cílů mě přesvědčilo jednání dětí, které jsem během projektu sledovala. Děti začaly být více ohleduplné k přírodě, měly radost z pobytu v ní a zapamatovaly si informace, které jsem jim během projektu sdělila.

Tabulka 10 Autoevaluace

Autoevaluace projektu	
Zhodnocení didaktických strategií	Didaktické strategie byly vhodně zvoleny. Ve většině činností se bohužel tyto strategie opakovaly. Nicméně se díky strategiím dařilo dosáhnout cílů. Při činnostech jsem se snažila využívat metod, které jsou vhodné do prostředí mateřské školy.
Zhodnocení práce dětí	S dětmi se pracovalo velmi dobře. Děti byly zvědavé a činnosti pro ně byly zábavné. Při první aktivitě byla horší komunikace s jednou dívkou, ale postupem času se to velmi zlepšilo. Zbytek dětí neměl žádný problém s komunikací. Děti byly schopné

	spolupracovat ve skupině a navzájem si pomoci.
Zhodnocení organizace činnosti	Časový průběh činností většinou odpovídal plánu, který jsem si předem stanovila. Organizace byla jednodušší i z důvodu přiměřeného počtu dětí, které činnosti vykonávaly.
Zhodnocení vlastní práce	Celkově bych zhodnotila projekt jako vydařený. Děti jsem dokázala zaujmout a cíle se mi převážně podařilo naplnit. Realizace probíhala dle mého plánu a dětem jsem zprostředkovala poznávání přírody.
Změny do budoucna	Přírodní materiály je potřeba nasbírat s dostatečným předstihem. Pro příště bych se snažila vymyslet více obměn aktivit.

5.2 Evaluace učitelkou mateřské školy

Evaluace mi byla poskytnuta učitelkou mateřské školy (dále jen MŠ), která byla celou dobu projektu přítomna.

Tabulka 11 Evaluace projektu učitelkou MŠ

Evaluace učitelkou MŠ	
Zhodnocení didaktických strategií	Během průběhu projektu byly adekvátně zvoleny organizační formy.
Zhodnocení práce dětí	Děti práce s přírodninami bavila. Rády si přírodniny ohmatávaly a moc se jim líbily výsledné výrobky. Studentka děti zaujala. Děti se ptaly, kdy zase přijde.
Zhodnocení organizace činností	Vzhledem k individuálním schopnostem jednotlivých dětí se stává, že každé dítě zvládá činnost v jiné časové délce. Na tuhle situaci byla studentka vždy připravena.
Zhodnocení práce studentky	Na každou výtvarnou činnost měla studentka připravené nadměrné množství přírodnin, které nebylo možné nasbírat v okolí mateřské školy.

Během přípravy adekvátně využívala schopnosti některých dětí, které jí pomáhaly s přípravou. Při samotné práci správně a rychle vysledovala méně zdatné děti, u nichž se snažila zdržovat co nejdéle a dle potřeby dětem pomáhala. Ráda bych vyzdvihla tuto část, protože studentka se naprosto správným způsobem snažila slabším dětem podrobněji a s trpělivostí vysvětlit a ukázat, jak následný úkon provést. Nesnažila se za ně činnost udělat, aby se nezdržovaly. Snažila se je něco nového naučit. Během práce s dětmi udržovala kontakt. Mluva studentky byla dostatečně hlasitá a výrazná, aby děti zaujala a zároveň byl tón hlasu klidný. S hlasem umí studentka rozhodně pracovat. Studentka umí s dětmi navázat přátelský vztah, a přitom si zachovat autoritativní vystupování.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Při realizaci projektu je vhodná práce s menším počtem dětí, protože je potřeba děti hlídat při práci s některými přírodninami. Hrozí zde nebezpečí úrazu druhého dítěte. Učitelé by měli být vždy připraveni na všechny možné otázky dětí, které mohou při tvorbě s přírodními materiály nastat. Land art není v prostředí mateřských škol novinkou, často bohužel není využíván k prohlubování znalostí o přírodě. S dětmi je vhodné informace opakovat, aby si je byly schopny lépe zapamatovat a projekt měl nějaký smysl. Projekt jsem realizovala se staršími dětmi, protože pro mladší děti jsou některé informace těžce pochopitelné. V mateřské škole je ovšem možné projekt realizovat i s dětmi mladšími, ale v tomto případě je potřeba zařazovat pro děti snáze pochopitelné informace o přírodě.

Při práci s přírodními materiály je potřeba, aby měla učitelka přichystané dostatečné množství přírodnin pro všechny děti. Tyto materiály mohou děti sbírat na školní zahradě, kdy mohou sbírat například spadané listí. Tímto způsobem získáme listí na tvorbu a zároveň děti pomohou s úklidem školní zahrady. Další možností je sběr materiálu na vycházce, kdy můžeme s dětmi sledovat výskyt přírodnin a sdělovat si o nich další informace, a tím prohlubovat znalosti, které děti doposud získaly. Ve spoustě případů nejsou některé materiály dostupné v okolí mateřské školy. V tomto případě můžeme přírodniny do mateřské školy donést my nebo děti, které je mají v okolí svého domova. Tím můžeme u dětí docílit pobytu v přírodě i mimo mateřskou školu.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit výtvarný projekt zaměřený na poznávání přírody skrze land art a jeho aplikaci ve vybrané mateřské škole. Děti si měly pomocí výtvarné činnosti vytvořit pozitivní vztah k přírodě, rozvíjet citlivost vůči ní a odnést si poznatky o světě kolem nich. Propojení land artu a environmentální výchovy tak přináší různé možnosti při práci s přírodními materiály ve výtvarné činnosti.

Tato práce je rozdělena na dvě části, a to část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou zpracována teoretická východiska z oblasti land artu, environmentální výchovy a výtvarné činnosti.

Praktická část se zaměřuje na výtvarný projekt, který obsahoval devět výtvarných činností a byl realizován v průběhu devíti týdnů. Činnosti jsou koncipovány na dvě oblasti, a to na výtvarnou činnost za využití přírodních materiálů a následně na poznávání přírody skrze tyto činnosti. Projekt byl navržen s ohledem na věk dětí, které se do projektu zapojovaly. V praktické části jsou popsány jednotlivé výstupy a ty jsou doplněny o fotografie výtvorů dětí.

Při plánování výtvarného projektu jsem se snažila vybírat přírodní materiály, které jsou dobře dostupné a zároveň vybrat pestrou nabídku přírodnin a děti měly možnost výběru.

V závěru praktické části je projekt evaluován za pomoci vlastní reflexe, a také učitelky mateřské školy. Z evaluace je zřejmé, že cíle praktické části byly naplněny. Nedílnou součástí práce je i doporučení pro praxi.

Projekt bych celkově zhodnotila velmi kladně, a to hlavně z pozitivní zpětné vazby dětí, které projekt velmi bavil a aktivně se do průběhu zapojovaly.

Zpracování této bakalářské práce se mi poskytlo bližší pohled na děti, které neumí svůj volný čas trávit bez moderních technologií. Rodiče mají na děti stále méně času, a to v důsledku vysokých pracovních nároků, kdy se rodiny drží určitého životního standardu, aby se vyrovnala ostatním. Přitom rodině ubývá času, který by mohla trávit společně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.
- [2] BEZDĚKOVÁ, Libuše, Markéta KUBECOVÁ, Zuzana KUPCOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme výtvarné dovednosti a fantazii dětí*. Praha: Raabe, 2016, 140 s. *Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání*. ISBN 978-80-7496-274-5.
- [3] ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. 4. vyd. Praha: Idea servis, 2005. ISBN 80-85970-48-1.
- [4] DEMPSEY, Amy. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. Praha: Slovart, 2002. ISBN 80-7209-402-5.
- [5] FICHNOVÁ, Katarína a Eva SZOBIOVÁ. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 130 s. ISBN 978-80-7367-323-9.
- [6] GOLDSWORTHY, Andy. *Passage*. New York: Harry N. Abrams, 2004, 168 s. ISBN 0-8109-5586-5.
- [7] HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-237-7.
- [8] HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. Nahlízet - nacházet. ISBN 978-80-87553-30-5.
- [9] HEJTMÁNKOVÁ, Tereza. *Do krajiny za land-artem: praktické využití land-artu pro pedagogy a lektory environmentální výchovy*. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER, 2013, dotisk. ISBN 978-80-86838-45-8.
- [10] HORKÁ, Hana. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*. Brno: Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2005, 158 s. ISBN 80-210-3750-4.
- [11] JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2010. Nahlízet - nacházet. ISBN 978-80-86307-95-4.
- [12] LAILACH, Michael a EDITOR UTA GROSENICK. *Land art*. Hong Kong: Taschen, 2007. ISBN 9783822856130.
- [13] LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1149-5.

- [14] MÁCHAL, Aleš a Josef HUSTÁK. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. 3. vyd. Brno: Rezekvítek, 2001. Hrách na zdi (Rezekvítek). ISBN 80-902954-1-x.
- [15] MORGANOVÁ, Pavlína. *Akční umění*. 2. dopl. vyd. Olomouc: Nakladatelství J. Vacl, 2009. ISBN 978-80-904149-1-4.
- [16] PEDEVILLA, Pia. *Tvořit se dá ze všeho!: přírodní materiály : přes 200 nápadů na celý rok*. Ostrava: Bookmedia, 2014. Topp (Bookmedia). ISBN 978-80-88036-10-4.
- [17] ROCHOVSKÁ, Ivana a Dagmar KRUPOVÁ. *Umělci v mateřské škole: aktivity zaměřené na interpretaci výtvarného umění*. Přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1120-4.
- [18] STADLEROVÁ, Hana. *Po O: východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5732-6.
- [19] UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
- [20] VONDROVÁ, Petra. *Tvoříme z přírodních materiálů: land-art pro děti*. Brno: Computr [i.e. Computer] Press, 2006. Malá dětská dílna. ISBN 80-251-1183-0.
- [21] WRIGHT, Susan. *Understanding creativity in early childhood: meaning-making and children's drawing*. Los Angeles: SAGE, 2010. ISBN 978-18-478-7526-6.

Elektronické zdroje:

- [22] Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018. In: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>.
- [23] ČINČERA, Jan. Paradigmatická proměna domácího pojetí environmentální výchovy. *Pedagogika: časopis pro pedagogickou teorii a praxi*. Praha: Státní nakladatelství učebnic 1951-, 2013, 63(2), 182-197. ISSN 0031-3815.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
Apod.	A podobně
MŠ	Mateřská škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Spirálové molo	14
Obrázek 2 Penpont Cairn	14
Obrázek 3 Lesní koberec pro náhodného houbaře.....	15
Obrázek 4 Závěs v údolí	16
Obrázek 5 Panáček Land artista.....	29
Obrázek 6 Mandala 1. skupiny	32
Obrázek 7 Mandala 2. Skupiny.....	32
Obrázek 8 Mandala 3. skupiny	33
Obrázek 9 Jelen.....	35
Obrázek 10 Pes	36
Obrázek 11 Barevný přechod z kamení	38
Obrázek 12 Barevný přechod z listí.....	39
Obrázek 13 Portrét 1	41
Obrázek 14 Portrét 2	41
Obrázek 15 Spirála 1.....	44
Obrázek 16 Spirála 2.....	44
Obrázek 17 Princezna	46
Obrázek 18 Mrak	47
Obrázek 19 Pták v hnízdě	49
Obrázek 20 Tvorba hnízda.....	49
Obrázek 21 Slunce	51
Obrázek 22 Stínítko 1	53
Obrázek 23 Stínítko 2	54

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Průběh projektu 1. týden.....	30
Tabulka 2 Průběh projektu 2. týden.....	33
Tabulka 3 Průběh projektu 3. týden.....	36
Tabulka 4 Průběh projektu 4. týden.....	39
Tabulka 5 Průběh projektu 5. týden.....	42
Tabulka 6 Průběh projektu 6. týden.....	44
Tabulka 7 Průběh projektu 7. týden.....	47
Tabulka 8 Průběh projektu 8. týden.....	50
Tabulka 9 Průběh projektu 9. týden.....	52
Tabulka 10 Autoevaluace	55
Tabulka 11 Evaluace projektu učitelkou MŠ.....	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Souhlas se zveřejněním fotografií dětí

PŘÍLOHA P I: SOUHLAS SE ZVEŘEJNĚNÍM FOTOGRAFIÍ DĚTÍ

Vážení rodiče,

chtěla bych Vás touto formou požádat o souhlas se zveřejněním fotografií vašich dětí při výtvarné činnosti do své bakalářské práce na téma „Land art jako prostředek poznávání přírody v mateřské škole“. Jména nebudou zveřejňována.

Souhlasím/ nesouhlasím s uveřejněním fotografií mého syna/ dcery

..... v bakalářské práci (Land art jako prostředek poznávání přírody v mateřské škole) studentky Moniky Nevařilové studující 3. ročník na UTB Zlín obor učitelství pro mateřské školy.

Podpis: